

Sürücüsüz Araçların Hayati Kararı:

Yolcu mu? Yaya mı?

Felsefe dersindeyim ve dersin hocası ahlaki değerlerin birbiriyle çatışması ve değişkenliği üzerine konuşuyor. Sınıf da biraz sıcak mı ne? Hocanın yumuşak sesi de tam da ninni gibi. Göz kapaklarım ağırlaşırken arkadan uykulu bir ses tüm hocaları en çok sinirlendiren soruyu soruyor.

“Tamam da hocam, bu ne işimize yarayacak?”

Tamam, şimdi geliyor vaaz diye düşünürken hoca hiç sinirlenmeden soruyu soran, daha doğrusu tüm öğrencilerin duygularına tercüman olan öğrenciye sesleniyor.

“Hangi bölümdensin, oğlum?”

Öğrenci bu normal tepkiye şaşırarak “Makine” diyor.

“Cevap ver bakalım o zaman” diyor öğretmen.

“Bir tren istasyonundasın. Bir bağırtı kopuyor ve çıkan hengâmede rayların üzerine iki kişi düşüyor. Birisi geliş şeridinde, diğeri gidiş şeridinde. Yolcuların çoğu da istasyonun geliş şeridinde yakın tarafında. Geliş şeridindeki yolcuya yardım etmek için dört yolcu birden raylara atlıyor. Ama yeterince zaman yok, küçük bir vagon üzerlerine doğru geliyor. Beşi birden ölecek. Sen de yanı başında bir makas fark ediyorsun. Makası değiştirirsen vagon diğer şeride geçecek. Beş kişi kurtulacak ama bir kişi ölecek. Ne yaparsın?”

Birden uyanan sınıfta bakışların üzerinde toplanmasından hoşlanmayan öğrenci gönülsüz bir tavırla “Makası değiştiririm, herhalde” diyor.

Hoca cevabı aldıktan sonra derin bir nefes alarak devam diyor.

“Bu ‘tramvay ikilemi’ olarak bilinen önemli ve ünlü bir düşünce deneyi. Tam da bugünkü konumuzla ilgili. Devamı da var. Şimdi ikinci bir durum düşünelim. Rayların üzerinde beş kişi var ve vagon üzerlerine geliyor. Ama bu sefer makas yok. Yanı başınızda, rayların hemen

yanında iri yarı yaşlıca bir adam var. Bu adamı raylara iterseniz vagon bu adama çarparak duracak ve beş kişi kurtulacak.”

Göz göze geliyoruz. “Söyle” diyor bana, “Bu durumda ne yaparsın?”

Sahne gözümün önüne geliyor. Beş kişiyi kurtarmak için bile olsa kendimi yaşlı birini raylara doğru iterken düşünemiyorum. “Bilmiyorum” diyebilirim ancak.

Hoca tekrar söze başlıyor. “Fark eden ne? Bir kişinin ölümüne karşı beş kişi. Bir kişinin ölümüne dolaylı olarak sebep vermek doğrudan sebep vermekten daha mı masum?”

“Burada ahlaki iki değer çatışması daha da güçlü değil mi? Birine zarar vermek ya da birilerinin zarar görmesine göz yummak. İkisi de kötü, ama birini seçmemiz gerekiyor. Kararımızı neler etkiler? Örneğin kurtarmak için raylara inenler yetişkinler. Bunun tehlikeli olabileceğini biliyorlardı. Ama ya kurbanlardan biri çocuksa veya hamileyse?”

Gözlerimin içine bakmaktan vazgeçip sınıfa soruyor:

“Bu arada bu soruyu size anadilinizden başka bir dilde sorsaydım cevabınız değişir miydi? Ahlaki değerler karakterimizin değişmez bir parçası mı?”

Sınıfta uyuklayan pek kimse kalmadı, ama sadece tek tük anlaşılmaz cevaplar geliyor. Soruyu benim gibi onlar da anlamadı galiba.

“Barselona’daki Pompeu Fabra Üniversitesi’nden Albert Costa tarafından yapılan bir araştırma, kültürel değerlere bağlı olmadan, ahlaki bir sorunun anadilde ve başka bir dilde sorulmasının verilen cevaplarda etkili olduğunu gösteriyor. Yani dikkatli olun. Başka bir dilde siz, siz olamayabilirsiniz.”

Biraz bekleyip tekrar sınıfa sesleniyor.

“Şimdi gelelim ‘bu ne işimize yarayacak’ kısmına. Çoğunuz mühendislik öğrencisisiniz. *Tesla* isimli elektrikli aracın artık yollara çıktığını duymuşsunuzdur.

Bu aracın kendini idare edebildiğini ve sürekli olarak bir sürücüyü ihtiyacı olmadığını da biliyorsunuzdur. Pek çok ülkede sürücüsüz araçların yola çıkabilmesi için yasal düzenlemeler yapıldığını veya yapılmakta olduğunu da. Google gibi şirketlerin bu araçlara önemli yatırımlar yaptığını da biliyorsunuz. Bir kaç yıl içinde sürücüsüz araçlara binmek sıradan olacak ve belki de 20-30 yıl içinde şoförlük mesleği tarihe karışacak.

Sürücüsüz araçlara binmenin sizlerin günlük hayatınızın bir parçası olacağı neredeyse kesin. O zaman gündelik hayattan şu soruya cevap verin bakalım. Sizin bindiğiniz araç böyle bir ikileme yakalanırsa ne olacak? Bu durum için nasıl programlanmalı?”

Ağzımdan “Hangi durum için?” sorusu çıkar çıkmaz duyduğum soruyu anlamıştım. Çarpışma kaçınılmaz olduğunda araç yolcusunu mu koruyacak yoksa yayayı mı?

Hoca devam etti.

“Bu soru son zamanlarda gündemde. Otomobil üreticilerinin bu soruya bir cevapları yok. Bu konuda resmi bir açıklamaları da. Böyle bir durumun olasılığı çok düşük diyebilirsiniz, ama tüm trafik sürücüsüz araçlardan oluştuğunda, araçlar benzeri ikilemlerle karşı karşıya kalabilir. Böyle bir durumda araç en çok sayıda kişiyi mi kurtarmalı yoksa yolcular arabaya binmekle riski kabul etmiş mi sayılır?”

Toulouse School of Economics’ten psikolog Jean-François Bonnefon bu soruyu 900 kişiye sormuş. Cevapların %75’i yaların korunup yolcuların feda edilmesi olmuş. Siz de cevabınızı yazılı olarak bir sonraki derse getirirsiniz.”

Arkadan gelen ama bu sefer uykulu olmayan ses, yine hepimizin duygularına tercüman oldu:

“Ders bitti mi yahu?”

www.bilimteknik.tubitak.gov.tr/anket

Anketimize katılın:

- a) Sürücüsüz araç en çok sayıda kişiyi korumaya çalışmalı
- b) İlk önce yayaaları korumalı

Kaynaklar

Orjinal tramvay ikilemi makalesi:
<http://philpapers.org/archive/FOOTPO-2.pdf>
Jean-François Bonnefon'un sürücüsüz araçlar ile ilgili makalesi:
<http://arxiv.org/pdf/1510.03346v1.pdf>
Stockholm Üniversitesi'nden Helen Frowe'un tramvay ikilemi ile ilgili konuşması
<https://www.youtube.com/watch?v=JoRr2Trvx14>
<http://qz.com/536738/should-driverless-cars-kill-their-own-passengers-to-save-a-pedestrian/>

Çizim: Ersan Yağız